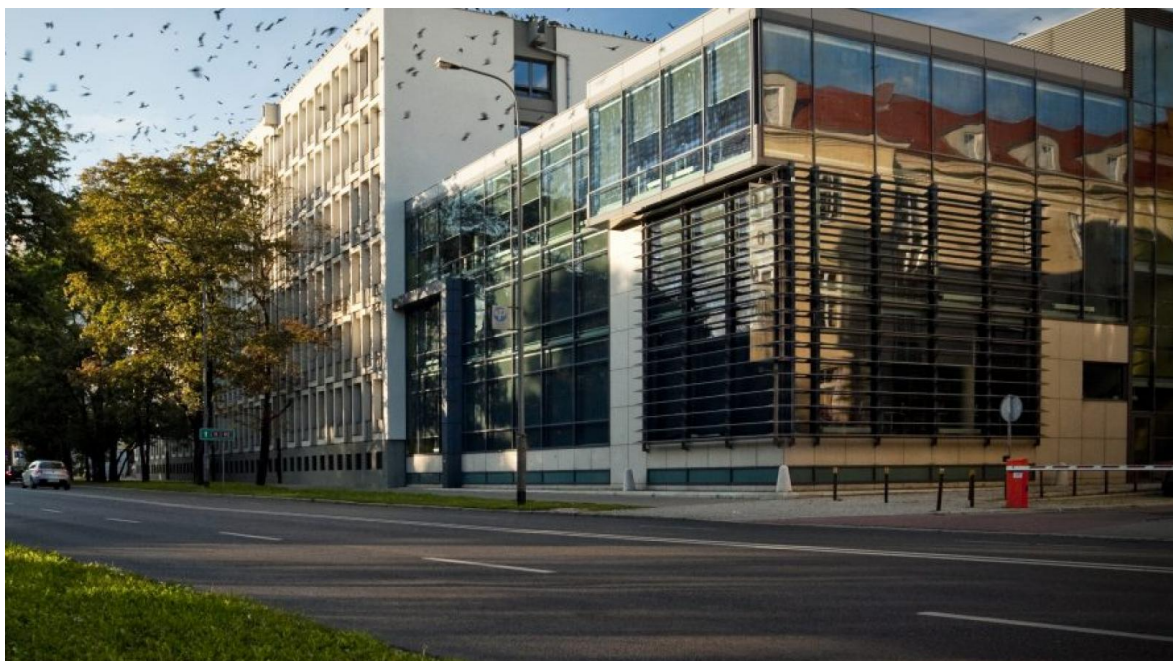

VI SPOTKANIA NAUKOWE BADACZY HISTORII JĘZYKA

Księga abstraktów

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
24-25.09.2019

UNIwersytet
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Wydział Neofilologii

VI Spotkania Naukowe Badaczy Historii Języka

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Miejsce obrad

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Collegium Novum,
al. Niepodległości 4

Organizatorzy

Instytut Filologii Germańskiej UAM
Instytut Filologii Romańskiej UAM
Katedra Skandynawistyki UAM

Komitet naukowy

prof. dr hab. Henryk Jankowski (Katedra Studiów Azjatyckich UAM)
prof. dr hab. Michail L. Kotin (Uniwersytet Zielonogórski)
prof. dr hab. Krzysztof Tomasz Witczak (Uniwersytet Łódzki)
prof. UAM dr hab. Bożena Hrynkiewicz-Adamskich (Instytut Filologii Rosyjskiej i Ukraińskiej UAM)
prof. UAM dr hab. Mikołaj Nkollo (Instytut Filologii Romańskiej UAM)
prof. UAM dr hab. Sven Sellmer (Katedra Orientalistyki UAM)

Komitet organizacyjny

prof. UAM dr hab. Dominika Skrzypek (KS UAM)
dr hab. Marta Woźnicka (IFG UAM)
prof. UAM dr hab. Mikołaj Nkollo (IFR UAM)
mgr Alicja Piotrowska (KS UAM)
dr Marek Dolatowski (UZ)
mgr Michał Piosik (IFG UAM)

Po raz szósty chcielibyśmy zaprosić na Spotkania Naukowe Badaczy Historii Języka naukowców, którzy za przedmiot swoich naukowych rozważań obrali język w perspektywie diachronicznej. Chcielibyśmy, by nasze spotkanie stało się forum prezentacji badań diachronicznych różnych języków, których podstawę stanowią oryginalne dane językowe. Szczególnie istotne jest nie tylko aplikowanie tradycyjnych metodologii, lecz również wprowadzanie nowych, łączenie badań diachronicznych z metodologią badań korpusowych, typologicznych, socjologicznych lub kognitywnych.

Podczas obrad odbędą się wykłady plenarne wiodących autorytetów z obszaru badań diachronicznych. Zaproszenie przyjęli:

prof. dr hab. Michail L. Kotin

(Uniwersytet Zielonogórski)

Historia języka a teoria zmian językowych: filogeneza a ontogeneza

prof. dr hab. Krzysztof Tomasz Witczak

(Uniwersytet Łódzki)

*Eksternalizacja fleksji w językach
indoeuropejskich*

prof. dr hab. Krzysztof Stroński

(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

*Nieosobowe formy czasownika w językach indo-aryjskich w perspektywie
diachronicznej i typologicznej*

Anna Buncler
Uniwersytet Warszawski
a.buncler@uw.edu.pl

Od struktury aglutynacyjnej w stronę fleksji – wykładniki kategorii przypadka w języku fińskim

W moim wystąpieniu poruszę kwestię tego, czym jest aglutynacyjność oraz przedstawię pięć cech idealnego języka aglutynacyjnego w ujęciu Karlssona (2006). Jedną z tych cech jest to, że na granicach morfemów w procesie afiksacji nie dochodzi do zmian morfonologicznych, co oznacza, że dany afiks występuje zawsze w jednej postaci. Odniosę się do tej kwestii w kontekście języka fińskiego na przykładzie wykładników przypadku. Proces kształtowania się repertuaru tych wykładników był długi (por. np. Lehtinen 2007 i omówienie Buncler 2012). Z synchronicznego punktu widzenia cecha wymieniona przez Karlssona jest adekwatna w odniesieniu do inwentarza fińskich morfemów przypadku w liczbie pojedynczej za wyjątkiem wykładników dwóch kategorii – partitivu i illativu. W wystąpieniu omówię, jakie procesy historyczne doprowadziły do takiego stanu rzeczy, który powoduje, że aglutynacyjny charakter języka fińskiego zaczął się zacierać i ewoluować w stronę fleksji.

Bibliografia¹

- Buncler, Anna. 2012. „Rozwój system przypadkowego w języku fińskim”. Acta Philologica nr 42. S. 41-45.
Karlsson, Fred. 2006. „Finnish as an Agglutinative Language”. [w:] Encyclopedia of Language and Linguistic, Keith Brown (red.). Oxford.
Lehtinen, Tapani. 2007. Kielen vuosituhanet. Suomen kielen kehitys kantauralista varhaisuuteen. Helsinki: SKS.

Marta Dec
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
marta.decc@gmail.com

Zanik przypadków w języku norweskim w latach 1300-1500

Częstym etapem ewolucji wielu języków indoeuropejskich jest proces zanikania w nich przypadków. Jednym z takich języków jest norweski, który w okresie staronordyckim (VIII – XIV w. n. e.) posiadał cztery – mianownik, dopełniacz, celownik, biernik – lecz w dużym stopniu stracił je w trakcie późnego średniowiecza. Celem mojej analizy jest zbadanie, w jakim tempie zanikały poszczególne przypadki, w jaki sposób się to odbywało i w jaki sposób dotknięte były tym procesem konkretne części mowy.

Analizowany materiał to około dziewięćdziesięciu listów, które są jednym z niewielu rodzajów źródeł pisanych dostępnych w języku norweskim, umożliwiających przeprowadzenie na nich badań obejmujących kilka stuleci. Zostały one zebrane w archiwum online o nazwie Diplomatarium Norvegicum, a napisano je w latach 1300-1400 (około 20 listów) i 1400-1500 (około 70 listów). Długość większości z nich waha się pomiędzy połową a pełną stroną znormalizowanego maszynopisu, a treść dotyczy spraw sądowych lub dokumentacji kupna i sprzedaży. Wszystkie listy pochodzą z okresu dzisiejszego Telemarku, w dużej części z Skien (ponad 50 listów), czyli z terenów południowo-wschodniej Norwegii. Analizie poddaję osobno ich treść, jak i stałe formuły, używane na początku i końcu.

Z racji, że badania nie zostały jeszcze zakończone, większość wniosków nie została jeszcze w pełni potwierdzona i będzie rozwijana w przeciągu następnych miesięcy.

---

¹ W przypadku bibliografii zachowano oryginalną konwencję zapisu.

Aleksandra Deskur

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
aleksandra.deskur@amu.edu.pl

Łacina jako jeden z czynników wpływających na upiśmiennienie

Upiśmiennienie języka jest jednym z najbardziej przełomowych momentów w jego historii. Jak wskazuje Walter Jackson Ong, bardzo często wejście języka w krąg kultury piśmiennej odbywa się w kontakcie z innym językiem, posiadającym już długą oraz wieloraką kulturę piśmienniczą, obejmującą różne sfery aktywności językowej (por. Ong 1982). W przypadku polszczyzny takim językiem towarzyszącym upiśmiennieniu była łacina. Obecność obcego języka jest zatem ważnym elementem, który należy wziąć pod uwagę przy analizie rozwoju piśmienności w języku polskim.

Zdzisława Krążyńska, Tomasz Mika i Agnieszka Słoboda stwierdzają, że upiśmiennienie było jednym z kluczowych czynników warunkujących zmiany w składni średniowiecznej polszczyzny (Krążyńska/Mika/Słoboda 2015: 7, 49), przy czym pojawienie się pisma było nierozzerwalnie związane z obecnością drugiego języka, a samo upiśmiennienie „odbywało się za pośrednictwem obcego wzorca” (Krążyńska/Mika/Słoboda 2015: 56). Łacina była pierwszym językiem piśmiennym, stanowiącym wzorzec dla wciąż w dużym stopniu oralnej polszczyzny.

Planowany referat poświęcony będzie analizie tego, jak obecność łaciny w polskim średniowieczu wpłynęła na upiśmiennienie polszczyzny. Pod uwagę wezmę teksty o różnym stopniu zależności od obcego wzorca: tłumaczone z łaciny, ale również teksty polsko-łacińskie czy teksty polskie wzorowane na tekstach łacińskich (por. Krążyńska/Mika/Słoboda 2015: 60). Ważnym kontekstem moich analiz będą prace historycznojęzykowe poświęcone obecności łaciny w polskim średniowieczu, a także dorobek badań nad piśmiennością średniowieczną oraz teoria oralności i piśmienności.

Bibliografia

- Krążyńska Z., Mika T., Słoboda A., 2015, *Składnia średniowiecznej polszczyzny. Część I: Konteksty – metody – tendencje*, Poznań.
- Ong W. J., 1982, *Interfaces of the Word. Studies in the Evolution of Consciousness and Culture*, Ithaca and London.

Marek Dolatowski

Uniwersytet Zielonogórski
dola_r@poczta.onet.pl

Morfologia pronominalna w hałcnowszczyźnie w ujęciu diachronicznym

Lekt hałcnowski, używany do 1945 roku w Hałcnowie, to system germański, który wykształcił się na terenie bielsko-bialskiej wyspy językowej. Według badań stracił on bezpośredni kontakt z niemieckim kontinuum dialektalnym w 15.-16. wieku, następnie rozwijał się jednak w sytuacji tryglosji – we wsi oprócz hałcnowskiego używano polskiego (związanego z sąsiedztwem polskojęzycznych miejscowości oraz z polską grupą osadniczą w samej wsi) oraz niemieckiego (języka urzędowego od XVI wieku). Efektem tego mogą być obce elementy w systemie lektu.

W referacie zostanie przeanalizowany rozwój hałcnowskich słowoform pronominalnych (wg terminologii Darskiego 2015), poczynając od średnio-wysoko-niemieckiego, uznawanego za ostatni wspólny etap rozwoju lektu oraz niemieckiego standardu (pośrednio także innych dialektów niemieckich). Z uwagi na niemal pełen brak dokumentacji hałcnowskiego aż do początków XX wieku, dla porównania przedstawione zostaną również formy śląskie z XIX

wieku zaczerpnięte z publikacji Weinholda (mimo iż śląski nie może być uznawany za formę wyjściową dla lektu).

Słowoformy zostaną przeanalizowane przede wszystkim morfologicznie. W miarę możliwości zostaną przedstawione markery i eksponenty syntaktyczne oraz osobno rdzenie lub, w przypadku odmiany supletywnej, całe formy. Częściowo zostaną one porównane z sytuacją w niemieckim standardzie.

Celem referatu będzie przedstawienie rozwoju pronominalnego w lekcie, wraz z wykazaniem, że niektóre procesy wydają się nie być zakończone, i w formie finalnej lektu (z lat 30. XX wieku) obecne są formy oboczne: starsze oraz nowsze.

Anna Grochowska-Reiter

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

anna_g@amu.edu.pl

Międzyrostek -sc- w czasownikach włoskich trzeciej koniugacji. Diachroniczne studium przypadku

W języku włoskim zachowały się dość dobrze cztery łacińskie końcówki bezokolicznika (-are, -ēre, -ēre, -ire), dziś powszechnie zredukowane do trzech (-are, -ere, -ire). Wśród czasowników trzeciej koniugacji odrębny paradygmat odmiany stanowi bardzo liczna grupa czasowników, które w czasie teraźniejszym trybu oznajmującego (*indicativo*), trybu łączącego (*congiuntivo*) i rozkazującego (*imperativo*), w liczbie pojedynczej oraz w trzeciej osobie liczby mnogiej przyjmują, między rdzeniem czasownika a końcówką osobową, międzyrostek -sc- (np. w czasie teraźniejszym czasownika *capire*: *io capisco, tu capisci, egli capisce, noi capiamo, voi capite essi capiscono*).

Maurer (1951: 136) zauważa, że międzyrostek -sc- nie jest zjawiskiem odosobnionym: obecny jest bowiem w wielu językach romańskich tj. włoski, rumuński czy prowansalski, zaś w hiszpańskim, francuskim i portugalskim wrósł w paradygmat czasownika we wszystkich czasach i trybach. Badacze zgodnie dopatrują się pochodzenia interfiksu -sc- w łacinie, jednak, jeśli chodzi o dokładną jego genezę w językach romańskich, zdania są podzielone (np. Bourciez 1948; Maurer 1951; Rohlfs 1966)

W języku włoskim zjawisko przedrostka -sc- w paradygmacie czasowników trzeciej koniugacji jest złożone z rozmaitych względów. Z punktu widzenia normatywnego, nie tylko poświęcano im niewiele uwagi w gramatykach (stąd do dzisiaj trudno znaleźć ich systematyczny opis), ale także ich przynależność do jednego lub drugiego modelu koniugacyjnego nie była stała (np. czasownik *tossire* do XIX wieku należał do pierwszego modelu koniugacji, *io tosso*, natomiast jedyną akceptowalną dzisiaj formą jest ta z interfiksem -sc-: *io tossisco*); co więcej, wiele czasowników dysponuje dwiema formami (według pierwszego i drugiego modelu koniugacji), które często różnią się rejestrem, a nawet znaczeniem.

Celem niniejszego wystąpienia jest więc przedstawienie zarysu zjawiska międzyrostka -sc- w języku włoskim w ujęciu diachronicznym: pochodzenie, opis normatywny od pierwszych włoskich gramatyk w XV wieku do dzisiejszych, zmiany w paradygmacie czasowników trzeciej koniugacji na przestrzeni wieków oraz ich wcale niejednoznaczna sytuację we współczesnym języku włoskim.

Marzena Guz

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

marzgu@op.pl

Niemieckie ślady w reportażach Melchiora Wańkowicza z tomu „Anoda i katoda”. Reportaże z części „Kraj lat dziecińczych”

Melchior Wańkowicz urodził się w 1892 roku w rodzinnym majątku Kalużyce w ziemi mińskiej na Białorusi, jego matka zaś pochodziła z Nowotrzeb na Kowieńszczyźnie. „Anoda i katoda” to ostatni zaakceptowany przez Wańkowicza wybór własnych reportaży. Pod względem literackim najpiękniejsza jest część pierwsza – „Kraj lat dziecińczych”. Pisarz powraca w niej w swoje rodzinne strony. Przed śmiercią, we wrześniu 1974 roku, udało się pisarzowi uporządkować wszystkie rozpoczęte sprawy, została m.in. zakończona praca nad przygotowywanym przez Państwowy Instytut Wydawniczy wyborem publicystyki pt. „Anoda i katoda”.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie słownictwa mającego na sobie piętno wpływów niemieckich i słownictwa polskiego odnoszącego się do Niemiec. Omówiono wyrazy pospolite oraz nazwy własne w większości pochodzenia niemieckiego, w tym cytaty oraz słownictwo mniej lub bardziej zasymilowane w języku polskim. Apelatywy podzielono według części mowy. Wśród nazw własnych przeważają nazwiska, w ich zbiorze wyróżniono dwie grupy: nazwiska niemieckie i spolszczone. Przedmiot zainteresowania niniejszego artykułu stanowią także sposoby polonizacji prezentowanego słownictwa. Ponadto ciekawi, skąd u autora urodzonego „na obszarze państwa carów” (por. Kurzyńska 1977: 24) występuje tyle słów związanych z Niemcami.

Materiał badawczy pochodzi z podanego w tytule zbioru reportaży.

Bożena Hryniewicz-Adamskich

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

bhrynk@amu.edu.pl

Pluralia tantum w szesnastowiecznej ojkonimii rosyjskiej

Przedmiot omówienia w moim wystąpieniu stanowić będą szesnastowieczne rosyjskie nazwy miejscowości o charakterze wiejskim. Ojkonimia poszczególnych rejonów państwa rosyjskiego XVI stulecia jest stosunkowo szeroko zaświadczona w zabytkach piśmienniczych. Materiał nazewnictwa do niniejszego opracowania pochodzi z wydanych drukiem opisów ziem dawnego powiatu jarosławskiego (*Piscovye materialy Ároslavskogo uezda XVI veka. Votcinnye zemli*, Sankt-Peterburg 1999; *Piscovye materialy Ároslavskogo uezda XVI veka. Pomestnye zemli*, Sankt-Peterburg 2000). Jest to obszar położony na Nizinie Wschodnioeuropejskiej, na północny wschód od Moskwy, w górnym biegu Wołgi, na obydwu jej brzegach. Nazewnictwo wsi zamieszkałych i zamienionych w tzw. pustkowia tego terytorium odznacza się dużym zróżnicowaniem strukturalnym i motywacyjnym. W wystąpieniu szczegółowemu oglądowi poddany zostanie jeden z typów ojkonimów – nazwy miejscowości należące do kategorii plurale tantum. Zagadnieniem pospolitych rzeczowników pluralia tantum w języku rosyjskim zajmowano się dotąd jedynie w sposób marginesowy, natomiast własne nazwy miejscowe należące do tej kategorii pozostawały praktycznie poza kręgiem zainteresowań językoznawczych. Analiza szesnastowiecznych ojkonimów tego typu z obszaru dawnego powiatu jarosławskiego może zatem doprowadzić nie tylko do interesujących wniosków stricte onomastycznych, lecz także stanowić drobny przyczynek do badań nad ogólnym rozwojem historycznym całej kategorii plurale tantum w języku rosyjskim.

Anna Iacovou
Uniwersytet Łódzki
anna.iacovou@uni.lodz.pl

O pewnym zwyczaju użycia form deminutywnych w języku rosyjskim XVII wieku

Referat zostanie poświęcony omówieniu rzeczownikowych form zdrobniałych, które w myśl definicji oznaczają przedmioty traktowane przez mówiącego jako małe w stosunku do ogółu przedmiotów nazywanych przez wyraz motywujący (podstawowy), przy czym formant słowotwórczy obok znaczenia małości jest często równocześnie nosicielem znaczenia ekspresywnego: wyraża subiektywne emocjonalne ustosunkowanie osoby mówiącej do nazywanego przedmiotu. Analizie zostaną poddane apelatywne rzeczowniki nazywające osoby, przedmioty oraz nazwy własne – imiona osobowe, które znalazły szerokie zastosowanie w rosyjskich listach prywatnych, a także dokumentach użytkowych (suplik) pochodzących z XVII wieku. Formacje te, w myśl wspomnianej wcześniej definicji, służyły do przekazywania określonych uczuć i wyrażania odpowiedniego – pozytywnego lub negatywnego stosunku osoby piszącej do adresata. Do rzeczowników odznaczających się odcieniem ekspresyjności należą nazwy subiektywnej oceny, posiadające znaczenia: zdrabniające, pieszczotliwe, pogardliwe, a także zdrabniająco-pieszczotliwe i zdrabniająco-pogardliwe. Charakterystyka materiału badawczego zostanie ograniczona do omówienia formacji utworzonych za pomocą sufiksów typu: -ka/-ko, -ok/-ek, -ишка/-ишко, -ушка/-ушко, -ошка, -онко, -ец, -ица itp., np.: *бацько, дружочек, зятюшко, матушка, братец, сестрица* i in. W większości przypadków derywaty tego typu nie odzwierciedlają języka potocznego, a są jedynie elementami kancelaryjnej etykiety, która na wzór suplik zakorzeniła się także w prywatnej korespondencji między członkami rodzin. Zgodnie z siedemnastowieczną etykietą, w dokumentach i listach trzeba było nazywać za pomocą wyrazów pogardliwych wszystko co było związane z osobą proszącego i z osobą znajdującą się niżej w hierarchii społecznej. Nazwy hipokorystyczne, odznaczające się pieszczotliwym odcieniem znaczeniowym były natomiast środkiem wyrażania wdzięczności i pozytywnego nastawienia nadawcy wobec odbiorcy.

Edyta Jablonka
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
edyta.jablonka@poczta.umcs.lublin.pl

„Oczy teściowej”, „brzuszek zakonniczy” i 365 dań z dorsza: pochodzenie nazw portugalskich potraw

Głównym celem referatu jest omówienie pochodzenia wybranych nazw potraw w języku portugalskim, związanych z historią i kulturą Portugalii. Przykładem mogą być tzw. „doces conventuais”, czyli „słodczyce klasztorne”, odznaczające się bogatym i zróżnicowanym nazewnictwem. „Niebiański boczek”, „brzuszek zakonniczy”, „anielskie brzuski”, „pudding matki przełożonej”, „delicje brata Jana”, „ciasteczka św. Klary” czy też „uszy opata” to tylko nieliczne przykłady nazw deserów wywodzących się z portugalskich klasztorów. Każdy region Portugalii szczydzi się swymi potrawami, stąd też w wielu nazwach pojawiają się nazwy regionów lub miast, jak np. słynne „porco à alentejana”, czyli wieprzowina duszona z małżami, czy „bolo de mel da Madeira” – miodowe ciasto z Madery. Możemy wyróżnić też dania związane ze znanymi osobistościami, takie jak „caldo à Almeida Garrett” (słynny pisarz epoki romantyzmu) lub „bacalhau à Salazar” (dyktator rządzący Portugalią w latach 1932-1968). Wiele nazw łączy się z postaciami biblijnymi, religijnymi, zawodami, nazwami członków rodziny, a nawet nawiązuje

do stanu cywilnego („całuski narzeczonej” – „beijinhos de noiva”, „wdowi deser” – „doce de viúvas”, „czekając na męża” – „espera-marido”, „chleb Dzieciątka Jezus” – „pão do Menino Jesus”, „oczy teściowej” – „olhos-de-sogra”). Często spotykamy też zapożyczenia z innych języków, przede wszystkim angielskiego, francuskiego i włoskiego (*lasanha, pizza, omeleta, mortadela, sanduiche*). Niektóre z tych nazw wciąż ulegają procesowi adaptacji, stąd często spotykamy różne formy, np. włoska *panna cotta* jest zapisywana także jako *panacotta* lub *panacota*.

Mamy nadzieję, iż niniejsze opracowanie odzwierciedli, jak ważną rolę pełnią tradycje kulinarne w Portugalii, a zarazem ukaże korelacje nazewnictwa z rzeczywistością językową i kulturową tego kraju oraz z wydarzeniami historycznymi, takimi jak np. portugalskie odkrycia geograficzne.

Mariola Jakubowicz
Instytut Slawistyki PAN
mjakub7@interia.pl

System pól semantycznych w cyfrowej wersji Słownika prasłowiańskiego

Jedną z innowacji cyfrowej wersji Słownika prasłowiańskiego, realizowanego w ramach grantu NPRH, jest stworzenie systemu pól semantycznych, a mianowicie siatki pojęciowej, w której znajdują się zrekonstruowane wyrazy prasłowiańskie. W tworzeniu siatki oparto się na istniejących słownikach o układzie pojęciowym, np. „Słowniku pojęciowym języka staropolskiego” pod red. Bożeny Sieradzkiej-Baziur. Pomocne były też tematyczne opracowania leksyki prasłowiańskiej, np. L. A. Jankowiak, „*Prasłowiańskie* dziedzictwo leksykalne we współczesnej polszczyźnie ogólnej”. Innowacja ma mieć przede wszystkim cel praktyczny, który polega na umożliwieniu szybkiego wyszukiwania prasłowiańskich wyrazów bliskoznacznych, a także antonimów. Kolejnym celem jest ukazanie obrazu struktury semantycznej leksyki prasłowiańskiej. Jednym z problemów, który pojawił się w trakcie realizacji tego zadania, jest pytanie o zakres znaczeń uwzględnianych w sieci semantycznej. Czy, zgodnie z początkową koncepcją, należy ograniczyć się do znaczeń uznanych za prasłowiańskie i zawartych w nagłówkowej części hasła? Czy nie warto by uwzględnić także znaczeń powstałych później – na gruncie poszczególnych języków słowiańskich? Jeśli tak, to w jaki sposób powinny one być wprowadzone, aby nie zaburzyć obrazu struktury semantycznej prasłowiańskiego słownictwa? Problem ten (zilustrowany hasłami z realizowanego obecnie tomu) będzie tematem mojego wystąpienia.

Aleksander Kacprzak
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
aleksander.kacprzak@amu.edu.pl

Konceptualizacja MIŁOŚCI w świetle tekstów z języka staroduńskiego

Podczas gdy nasza wiedza o historycznym rozwoju największych kategorii gramatycznych oraz składni języka duńskiego jest całkiem obszerna (Jensen 2002, 2006; Skautrup 1968), semantyce historycznej poświęcono dotychczas stosunkowo niewiele uwagi. Niniejsze badanie, bazujące na zbiorze tekstów z języka staroduńskiego (*Gammeldansk Ordbogs seddelsamling* obejmujący teksty z okresu 1100-1515), ma na celu zrekonstruowanie konceptualizacji duńskiej MIŁOŚCI

(KÆRLIGHED) w omawianym okresie oraz stworzenie podstawy do porównania ze współczesną konceptualizacją MIŁOŚCI w języku duńskim. Analiza podzielona jest na cztery główne części: odtworzenie kształtu kategorii KÆRLIGHED w języku staroduńskim, rekonstrukcję głównych aspektów pojęcia, ustalenie podstawowych metafor konceptualnych oraz analizę semantyczną trzech głównych leksykalnych wykładników konceptu: rzeczowników *ælskugh* i *kærlikhet* oraz czasownika *ælske*.

Pierwsza część badania, skoncentrowana na kolokacjach z czasownikiem *ælske*, doprowadziła do wyróżnienia 12 podstawowych podkategorii staroduńskiej MIŁOŚCI. Dodatkowo, udało się ustalić wzajemną hierarchię przedkładającą pewne rodzaje MIŁOŚCI nad inne jej podkategorie. Druga część, oparta m.in. na połączeniach wyrazowych takich jak *kærlikhet/ælskugh* + *og* (i) + rzeczownik oraz przymiotnik + *kærlikhet/ælskugh*, pozwoliła ujawnić główne sposoby wyrażania MIŁOŚCI oraz powiązane z nią koncepty. Część poświęcona metaforom konceptualnym zaowocowała ciekawym materiałem porównawczym w kontekście współczesnej konceptualizacji MIŁOŚCI poprzez odkrycie centralnych metafor ontologicznych stanowiących podstawę konceptu, takich jak MIŁOŚĆ TO OBIEKT FIZYCZNY, MIŁOŚĆ TO POJEMNIK, MIŁOŚĆ TO OGIEŃ, MIŁOŚĆ TO KOBIETA, MIŁOŚĆ TO ŚWIATŁO, MIŁOŚĆ TO PŁYN.

Potwierdzone zostały także inne metaforyczne konceptualizacje spotykane we współczesnym języku duńskim, przedstawiające MIŁOŚĆ jako WYMIANĘ polegającą na DAWANIU i BRANIU oraz lokujące uczucie MIŁOŚCI w SERCU i w DUSZY. W ostatniej części analizy podjęta została próba uchwycenia różnic w użyciu rzeczowników *ælskugh* oraz *kærlighed* oraz ich porównanie z czasownikiem *ælske*.

Bibliografia

- Jensen, Eva Skafte (2006): Far thæn man kunu ær børn hafwær – on the use of demonstratives, nouns and articles in the Scanic Law of Old Danish. [w:] *Amsterdamer Beiträge zur ältere Germanistik* 62, 123-149.
- Jensen, Eva Skafte (2002): Kasus i gammeldansk. [w:] Andersen, Hanne Leth, Kjær Jensen & Henning Nølke (red.). *Ny forskning i Grammatik. Fællespublikation 9 (= RASK Supplement 13)*. Odense: Odense University Press, 161-183.
- Skautrup, Peter (1968): *Det danske sprogs historie, Bd. 1-4*. Kopenhaga: Gyldendal.

Kacper Kardas

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

kkardas@doktorant.umk.pl

NIEISTNIENIE a NIEOBECNOŚĆ w wybranych językach indoeuropejskich

Proponowany temat wystąpienia oscyluje wokół problematyki tzw. predykatów egzystencjalnych (np. *coś istnieje*) w szczególnym wypadku ich negatywnych realizacji (np. *coś nie istnieje / czegoś nie ma*). W jego ramach zostanie omówiony problem relacji między występującymi w języku pojęciami ISTNIENIA (ontologicznego) a OBECNOŚCI (tj. występowania lokatywnego). Przyjmując składniowo-semantyczną perspektywę opisu, problem ten wymaga omówienia w odniesieniu do dwu poziomów: głębokiego i powierzchniowego. Przedstawienie pierwszego z nich pozwoli z jednej strony odtworzyć strukturę predykatowo-argumentową konstytuowaną przez oba pojęcia, a tym samym stworzyć uniwersalny punkt odniesienia dla realizacji tego typu wyrażen w różnych językach (stanach czasowych), z drugiej zaś da możliwość bezpośredniego ustosunkowania się do dyskusji, której to zagadnienie jest przedmiotem w środowisku językoznawców. Druga część referatu będzie poświęcona przeglądowi właściwych realizacji obu struk-

tur w wybranych językach rodziny indoeuropejskiej ze wskazaniem podobieństw i różnic. Szczególne miejsce w tym omówieniu znajdują dwa stany językowe: tzw. łacina klasyczna (relacja jednostek *abest* : *deest*) oraz j. staro- i średniopolski (relacja jednostek *nie jest* : *nie ma*), ze względu na ich mocne walory ilustracyjne.

Marek Kaszewski

Akademia Pomorska w Słupsku
kaszewski@o2.pl

Polskie historyczne nazwy deminutywne, symilatywne i tautologiczne – proces kategoryzacji i dekategoriacji

Przedmiotem wystąpienia jest przegląd zjawisk, które dotyczyły procesu kształtowania się trzech klas (kategorii) słowotwórczych (nazw deminutywnych, symilatywnych, tautologicznych) w historii polszczyzny – w dobie staropolskiej i średniopolskiej. Omówione zostaną czynniki wpływające na konstytuowanie się historycznych granic między wymienionymi kategoriami (w tym aktywność formantów opartych na podstawowym -k- oraz zjawisko synonimii słowotwórczej), oraz mechanizmy dekategoriacyjne.

Tomasz Klimkowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
tomasz.klimkowski@amu.edu.pl

Mechanizmy zapożyczeń pozaleksykalnych – teoria punktów zaczepienia na przykładzie języka rumuńskiego

Pozaleksykalny wpływ jednego języka na drugi, a zwłaszcza występujące bardzo rzadko zapożyczenia morfemów fleksyjnych, można wyjaśniać tym, że w systemie danego języka istniał element sprzyjający takiemu zapożyczeniu lub wręcz umożliwiający je („punkt zaczepienia”).

Zgodnie z tą interpretacją wprowadzenie w rumuńskim prejotacji nagłosowego [e] (tj. typowej dla języków słowiańskich wymowy typu [je] zamiast [e]) możliwe było ze względu na występowanie podobnej realizacji w przypadku innych wyrazów w formie ogólnoromańskiego dyftongu [je] (będącego wynikiem dyftongizacji późnołacińskiego otwartego [ɛ]). Stanowiłoby to zatem konsekwentne przejście obcego zasadniczo fonetyzmu dzięki jego wcześniejszej częściowej obecności w języku.

Teoria punktów zaczepienia pozwala wyjaśnić także zapożyczenie z systemu słowiańskiego morfemu *-o*, tworzącego wołacz rzeczowników rodzaju żeńskiego. Punktem zaczepienia byłoby w tym przypadku istnienie odziedziczonego z łaciny wołacza męskiego na *-e*, który – jako tożsamy formalnie ze słowiańskim wołaczem rzeczowników męskich – umożliwił zapożyczenie słowiańskiego morfemu żeńskiego *-o* na zasadzie proporcji analogicznej międzyjęzykowej.

Zapożyczanie morfemów derywacyjnych, niewątpliwie częstsze niż morfemów fleksyjnych, zdaje się rządzić podobnymi prawami. Wymaga ono, jako punktu zaczepienia, uprzedniego istnienia zapożyczeń leksykalnych w postaci analizowalnych par wyrazów (derywat i wyraz podstawowy), pozwalających wyabstrahować dany afiks również w obrębie innego systemu niż wyjściowy. W ten sposób masowe zapożyczenia słowiańskie w rumuńskim niejako naturalnie

skutkują znaczną liczbą afiksów tego samego pochodzenia w rumuńskim (a zwłaszcza w starorumuńskim) aparacie derywacyjnym.

Anna Krasowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
a.krasowska@uksw.edu.pl

Kompetencja humorystyczna w językoznawczych badaniach nad komizmem historycznym

Kompetencja humorystyczna w językoznawczych (głównie kognitywnych) badaniach nad komizmem jest definiowana jako umiejętność rozpoznawania, czy dany tekst jest komunikatem o charakterze komicznym oraz czy jest śmieszny. Przedmiotem mojego wystąpienia będzie próba określenia przydatności tego terminu w rozpoznawaniu i ocenie walorów komicznych tekstów dawnych (na przykładzie wybranych fraszek Jana Kochanowskiego).

Przemysław Łozowski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
przemek.lozowski@gmail.com

Panchronia, czyli historia języka bez diachronii

W referacie przedstawiamy możliwości i perspektywy badawcze, jakie niesie ze sobą panchroniczny model języka. Językoznawstwo zna szereg koncepcji panchronii – od metodologii możliwej jedynie teoretycznie aż do metodologii jedynie możliwej, ale zawsze chodzi o taki ogląd zjawisk językowych, w którym nie czyni się dychotomicznego rozróżnienia na stan synchroniczny i proces diachroniczny.

Panchronię kontrastujemy z diachronią – obie perspektywy podkreślają parametr zmiany językowej, obie wiążą język z czynnikami pozajęzykowymi i obie przedstawiają go w kategoriach ciągłości. Jednakże w diachronii język ma postać linearnej sukcesji wyidealizowanych stanów językowych (tylko i wyłącznie językowych) w czasoprzestrzeni, zaś w panchronii, uzależniając język od czynników doświadczeniowych, otrzymujemy wielokierunkową progresję nieostrych procesów poznawczych w języku. W diachronii zmiana językowa motywowana jest historycznie (tj. w kategoriach czasu i przestrzeni), a w panchronii poznawczo (tj. w kategoriach doświadczenia). W diachronii czasoprzestrzeń jest zmienną języka (tzn. język się zmienia proporcjonalnie do zmian w czasie i przestrzeni), natomiast w panchronii – wypadkową doświadczenia (tzn. język zmienia się proporcjonalnie do zmian w ludzkiej świadomości czy mentalności). W praktyce badawczej językoznawca-panchronista przyjmuje, że wszystkie i wszelkie elementy języka są symbolami (znakami koniecznymi), czyli że każdy znak językowy stanowi takie połączenie formy i treści, które jest właściwe dla ludzkiego myślenia i przez nie warunkowane. Panchronicznie zorientowana historia języka to zapis kolejnych, nakładających się na siebie i nawzajem przenikających pokładów samoświadomości, jakie dawne oraz obecne pokolenia uważały i uważają za stosowne wyrazić w postaci werbalnych reprezentacji.

Tezy ilustrujemy przykładami z języka polskiego i angielskiego.

Mikołaj Nkollo

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

mikon74@amu.edu.pl

Brakujące ogniwa w zamianie rzeczownika pospolitego na zaimek nieokreślony. Analiza kontekstów w XIII-wiecznym kodeksie oksytańskim Costuma d' Agen

Celem wystąpienia jest przykładowa analiza zmian morfoskładniowych, jakim uległ rzeczownik *res* 'rzecz' w wyrosłych z łaciny językach romańskich. Materiał zaczerpnięty został z XIII-wiecznego zwyczajowego kodeksu oksytańskiego *Costuma d' Agen* (departament Lot-et-Garonne). Innowacyjna strona analizy dotyczy ewolucji od elementu *thing* na liście *source-target*, ustalonej przez Heinego i Kutevę (2002). Chodzi o ścieżki: *thing* > indefinite oraz *thing* > A-Possessive (*genetivus possessoris*). Miałyby one być częściami powszechnego (*cross-linguistic*) procesu zamiany rzeczowników o bardzo ogólnym znaczeniu w zaimki nieokreślone. Materiał oksytański potwierdza tę rekonstrukcję (np. dawne rzeczowniki w nowych użyciach już nie mają postaci liczby mnogiej), a jednocześnie pozwala ją uściślić.

W starooksytańskim obserwowane są: (a) różnice rozwojowe w powiązaniu z cechą (ludzki); (b) bardzo głęboka specjalizacja kontekstowa wyrażenia pochodnego od *res*.

W odniesieniu do punktu (a), cechę (+ ludzki) realizują wyrażenia pochodzące od dwóch różnych elementów łacińskich (wykluczony w użyciu A-Possessive *hom* oraz *autrui* < łac. *alter* (*cui*)). Wyrażenia te pozostają ze sobą w relacji dystrybucji komplementarnej. *Hom* (< łac. *homo*) ma jednocześnie zdolność pełnienia funkcji nadrzędnika w tzw. fleksji kontekstowej (wymusza na innych wyrażeniach przyjęcie konkretnej postaci, np. *negsus hom* 'nikt'); cecha (- ludzki) skojarzona jest natomiast wyłącznie z *re*. W odniesieniu do punktu (b), wystąpienia *re* ograniczone są do tzw. kontekstów biegunowych (ang. *polarity*), niemal wyłącznie związanych z negacją, bądź w inny sposób oddalonych od dziedziny faktyczności. Należą tutaj zdania wprowadzane przez 'z wyjątkiem sytuacji, gdy ... (*salb que si*)', 'chyba że ... (*senes que*)' oraz hipotetyczne konstrukcje warunkowe, często z deontyczną apodozą. Żadne z tych użycie nie jest jednocześnie związane z intensyfikacją (typu: *Nie mam w ogóle ochoty spać*). Polarne *re* zawsze jest wyrażeniem niepomijalnym, potrzebnym do kompletności składniowej zdania.

Oznacza to, że ewoluując w stronę zaimka nieokreślonego, i o wartości *genetivus possessoris* i w kontekstach biegunowych, rzeczowniki pospolite o znaczeniu ogólnym stają się często wykładnikami kwantyfikacji dowolnej (*cokolwiek*) w zasięgu negacji i / lub składniowo nadrzędnymi członami sekwencji partytywnych.

Bibliografia

- Akehurst, Frank R.P. (editor). 2010. *The "Costuma d' Agen": A Thirteenth-Century Customary Compilation in Old Occitan. Transcribed from The "Livre Juratoire"*. Turnhout: Brepols Publishers.
- Bertocchi, Alessandra; Maraldi, Mirka; Orlandini, Anna. 2010. Quantification. In: Ph. Baldi and P. Cuzzolin (eds.), *New Perspectives on Historical Latin Syntax. Volume 3: Constituent Syntax: Quantification, Numerals, Possession, Anaphora*. Berlin–New York: De Gruyter. 19-174.
- Bybee, Joan L. 1998. 'Irrealis' as a grammatical category. *Anthropological Linguistics* 40(2). 257-271.
- Chafe, Wallace. 1995. The Realis-Irrealis Distinction in Caddo, the Northern Iroquoian Languages, and English. In: J.L. Bybee and S. Fleischman (eds.), *Modality in Grammar and Discourse*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. 349-365.
- Haspelmath, Martin. 1997. *Indefinite Pronouns*. Oxford: Oxford University Press.
- Heine, Bernd; Kuteva, Tania. 2002. *World Lexicon of Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jensen, Frede. 1986. *The Syntax of Medieval Occitan*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Kibort, Anna. 2010. Towards a typology of grammatical features. In: A. Kibort and G.G. Corbett (eds.), *Features: Perspectives on a Key Notion in Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 64–106.
- Schwenter, Scott A. 1999. *Pragmatics of conditional marking: implicature, scalarity and exclusivity*. New York-London: Garland Press.
- Stavinschi, Alexandra. 2012. On the development of the Romance demonstrative systems. Historical remarks and theoretical conclusions. *Diachronica. International Journal for Historical Linguistics* 29(1). 72-97.

Błażej Osowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
blazej.osowski@amu.edu.pl

Zastosowanie metody geografii lingwistycznej w analizie danych historycznych

Geografia lingwistyczna rozwijała się w Polsce intensywnie w XX w., co zaowocowało licznymi atlasami mniejszych i większych ugrupowań gwar. Pojawiający się w tego typu opracowaniach aspekt diachroniczny polegał na rzutowaniu w przeszłość stanu współczesnego. Dzięki wykorzystaniu wielkopolskich inwentarzy dóbr szlacheckich z drugiej połowy XVIII w. w wystąpieniu przedstawiam inne podejście badawcze. Wspomniany materiał to lokalizowane i datowane dokumenty dokładnie opisujące stan majątków i wsi szlachty. Tym samym możliwe staje się ujęcie kartograficzne danych historycznych. Nie można jednak w prosty sposób zaaplikować metody stosowanej dla danych współczesnych na grunt historii języka. Zgromadzona w inwentarzach leksyka nie jest bowiem jednolita pod względem odmianowym (polszczyzna ogólna, urzędowa, gwarowa, regionalna i potoczna), co jest pochodną wielowarstwowości tekstów oraz warunkowań socjologicznych osób biorących udział w aktach komunikacji składających się na powstanie inwentarza. W referacie omawiam szanse i ograniczenia stosowania geografii lingwistycznej w analizie danych historycznych.

Szymon Pawlas

Uniwersytet Warszawski
szymon.pawlas@uw.edu.pl

Zobaczyć prawa głosowe

Podczas swojego wystąpienia chciałbym omówić opracowaną na potrzeby zajęć pt. „Podstawy ugrofinistyki“ graficzną formę przedstawienia praw głosowych (w odniesieniu do spółgłosek) dla trzech wybranych języków należących do trzech różnych podrodzin ugrofińskiej rodziny językowej: ugrzyjskiej (węgierski), bałtyckofińskiej (fiński) i permskiej (udmurecki). Przy przygotowywaniu wizualizacji opierałem się na opracowaniach z dziedziny historii języka a także na analizie materiału słownikowego zawartego w uralskim słowniku etymologicznym (UEW). Szczególną uwagę zwracam na problem pogodzenia wierności danym z przejrzystością wykresu.

Kamil Pawlicki

Uniwersytet Warszawski
kamil.pawlicki@gmail.com

Rekonstrukcje praindoeuropejskie w słownikach etymologicznych języka polskiego i innych języków bałtosłowiańskich

Podczas wystąpienia omówione zostaną sposoby zapisywania form praindoeuropejskich przyjęte w wybranych słownikach etymologicznych językach polskiego i w wybranych słownikach etymologicznych innych języków bałtosłowiańskich. Po pierwsze, zbadane zostanie to, w jakich sytuacjach autorzy słowników podają w haśle wyłącznie rdzeń praindoeuropejski, od którego dane słowo pochodzi, a w jakich sytuacjach podają oni zamiast tego praindoeuropejską formę „wyj-

ściową” (tzn. taką, która zawiera rdzeń na takim stopniu apofonicznym, od jakiego dane słowo rzeczywiście się wywodzi, i która może także zawierać afiksy lub końcówkę), wreszcie – w jakich sytuacjach podają oni obie te formy. Po drugie, przedstawione zostaną różne sposoby przytaczania w hasłach rdzenia praindoeuropejskiego: za pomocą jednej, wybranej formy podstawowej (w wypadku większości rdzeni stojącej na stopniu pełnym *e*), za pomocą dwóch form stojących w oboczności apofonicznej bądź też za pomocą szeregu apofonicznego złożonego z trzech lub więcej form. Po trzecie, zarysowane zostaną konsekwencje, jakie dla sposobu zapisu rdzeni praindoeuropejskich i praindoeuropejskich form „wyjściowych” ma to, czy dany słownik uwzględnia teorię laryngalną i regułę Wintera. Przy omawianiu każdego z tych aspektów podkreślone zostaną różnice między praktykami różnych słowników; wskazane zostanie także to, które praktyki stosowane są najczęściej; wreszcie – w zwięzły sposób omówione zostaną zalety i wady stosowania poszczególnych praktyk.

Szymon Pogwizd

Instytut Slawistyki PAN

szymon.pogwizd17@gmail.com

Kontakty gwar małopolskich i narzeczy wschodniosłowackich z językami wschodniosłowiańskimi odzwierciedlone w leksyce

Celem referatu będzie analiza poszczególnych jednostek leksykalnych występujących paralelnie w języku polskim (ze szczególnym uwzględnieniem gwar małopolskich) oraz w gwarach wschodniosłowackich (jednej z trzech podstawowych grup dialektów słowackich), zbieżnych ze słownictwem poświadczonym w językach wschodniosłowiańskich (szczególnie w języku ukraińskim). Podobieństwa analizuje się na tle innych języków słowiańskich w perspektywie diachronicznej. Podstawowym zadaniem referatu będzie ustalenie etymologii badanych wyrazów oraz prześledzenie ich rozwoju semantycznego na omawianym terytorium.

Mikołaj Rychło

Uniwersytet Gdański

mrychlo@wp.pl

Zagadnienie odziedziczonych typów słotwórczych wspólnych dla prasłowiańszczyzny i pragermańszczyzny

Temat referatu wynika z badań nad polsko-angielskimi wyrazami pokrewnymi i koncentruje się na derywatach, dla których można zrekonstruować odpowiedniki pragermańskie i prasłowiańskie; na przykład:

- 1) pol. *grób* : ang. *grave* (psł. *grob-ъ : pgerm. **grab-a-*),
- 2) pol. *leż* : ang. *lie* (psł. *lǣž-ь : pgerm. **lug-i-*),
- 3) pol. *łożyć* : ang. *lay* (psł. *lož-iti : pgerm. **lag-jan-*),
- 4) pol. *moc* : ang. *might* (psł. *mog-tь : pgerm. **mah-ti-*),
- 5) pol. *plowy* : ang. *fallow* (psł. *pol-vь : pgerm. **fal-wa-*),
- 6) pol. *ser* : ang. *sour* (psł. *sy-rь : pgerm. **sū-ra-*), cf. również pol. *mądry* : stwniem. *muntar*
- 7) pol. *złoto* : ang. *gold* (psł. *zol-to : pgerm. **gul-þ/da-*).

Praca stawia pytania natury metodologicznej. Niekiedy trudno bowiem rozgraniczyć między dziedzictwem leksykalnym a odziedziczonym schematem derywacyjnym, który pozostał produktywny jeszcze po wyodrębnieniu wspólnot germańskiej i (bałto-)słowiańskiej. Jak zatem odróżnić właściwe wyrazy pokrewne od formacji słowotwórczych utworzonych niezależnie w oderwanych już od siebie językach? Dla niezależnych derywatów podaje się z reguły ich wyrazy motywujące, np. psł. **mog-tb* od psł. czasownika **mog-ti* (pol. *móc*), a pgerm. **mah-ti-* od pgerm. czasownika **mugan-*. Jednak, zachowanie wyrazów podstawowych w porównywanych językach nie wyklucza wspólnego pochodzenia rzeczowników psł. **mog-tb* oraz pgerm. **mah-ti-* z czasów prajęzyka. Wśród czynników mogących służyć za argumenty przemawiające za lub przeciw jednej z ewentualności wzięte zostały pod uwagę następujące kwestie: rodzaj gramatyczny, przynależność do klasy fleksyjnej, relacja między wyrazem motywującym a motywowanym, zakres atestacji. W referacie podjęta zostaje próba zaproponowania kilku formantów słowotwórczych produktywnych w czasie wspólnoty (bałto-)słowiańsko-germańskiej.

Anna Sawa

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

annasawa@poczta.onet.pl

Spis treści jako świadectwo przekształceń tekstu – na podstawie wydanego w Lublinie w 1633 roku Ordynarza... Leonarda Starczewskiego

Przedmiotem wystąpienia są przekształcenia tekstu dokonywane podczas tworzenia znajdujących się w starodrukach spisów treści. Porównanie spisów treści z tytułami poszczególnych części kompozycyjnych książki dawnej wskazuje na dokonywanie licznych zmian podczas ich redagowania. Transformacje zachodzą m.in. na poziomie grafii, leksyki, składni czy tekstu. Podstawę źródłową prezentowanych w referacie analiz stanowi *Ordynarz albo porządne opisanie, według którego panny zakonne nowicyste także y insze młode siostry profeski w zakonności albo karności zakonnej ćwiczone bydź maią...* – druk dewocyjny autorstwa Leonarda Starczewskiego wydany w Lublinie w 1633 roku. W zawartym w nim spisie treści dokonano wielu przekształceń pierwotnych tytułów rozdziałów (tylko nieliczne tytuły weszły do spisu treści w niezmienionej formie). Celem referatu jest charakterystyka zaobserwowanych zmian oraz próba ich typologizacji.

Brygida Sawicka-Stępińska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

brygida.sawicka-stepinska@amu.edu.pl

Język hiszpański w Ekwadorze – stan badań i perspektywy

Ekwador to jeden z najmniejszych krajów Ameryki Południowej. W klasyfikacji krajów hiszpańskojęzycznych, plasuje się jednak na dziewiątym miejscu pod względem liczby ludności, a więc w połowie stawki (INEC, 2019). Jest zarazem, pomimo niewielkiej powierzchni, krajem wyjątkowo zróżnicowanym geograficznie, przyrodniczo i kulturowo, a co za tym idzie, również językowo.

Podobnie jak inne kraje andyjskie, Ekwador cechuje podział na dwie wyraźne strefy dialektalne – *Costa* (Wybrzeże) i *Sierra* (Góry). Strefy te wyodrębniają się ze względu na natu-

ralną granicę, tworzoną przez pasmo Andów. Ukształtowanie terenu i warunki klimatyczne wywarły zasadniczy wpływ na przebieg hiszpańskiej kolonizacji. Ponadto, każda ze stref była zamieszkała przez inne grupy etniczne, posługujące się swoimi autochtonicznymi językami. Czynniki te powodują, że bardziej zasadnym jest mówić o wariacie języka hiszpańskiego z wybrzeża i wariacie z gór, niż o abstrakcyjnym bycie, jakim *de facto* okazuje się „ekwadorski hiszpański“ (*español ecuatoriano*). Interesującym z punktu widzenia socjolingwistyki jest również fakt, że stolica kraju, Quito, położona jest w górach, zaś największe miasto, Guayaquil, na wybrzeżu (INEC, 2010a i b). Jak wskazuje Toscano (1953: 15), obu miast i regionów nie łączy żadna żeglowna rzeka, a w XVIII wieku podróż z portu w Guayaquil do stolicy trwała 26 dni i czasami była niemożliwiona na pół roku przez zimowe deszcze. Pomędzy tymi dwoma ośrodkami wywiązała się odczuwalna do dziś wśród mieszkańców rywalizacja.

Złożona panorama językowa Ekwadoru nie znajduje wystarczającego zainteresowania wśród badaczy języka. Pośród literatury poświęconej językowi hiszpańskiemu w Ekwadorze, do dziś najważniejsze miejsce zajmuje *El español en el Ecuador* Humberto Toscano Mateusa z 1953 roku. Choć w ciągu ponad 60 lat ukazało się kilka prac na temat języka hiszpańskiego w Ekwadorze, niemal żadna nie została poświęcona wariantowi z wybrzeża.

Celem referatu jest omówienie historii badań nad hiszpańskim w Ekwadorze przy uwzględnieniu zróżnicowania językowego kraju, wyszczególnienie braków w stanie tych badań oraz omówienie możliwości powiększenia naszej wiedzy na temat ekwadorskich wariantów języka hiszpańskiego.

Badanie jest finansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu nr 2017/25/N/HS2/00006.

Wybrana bibliografia

- Boyd-Bowman, Peter (1953). “Sobre la pronunciación del español en el Ecuador”. *Nueva Revista de Filología Hispánica* (VII), 221–233.
- Estrella Santos, Ana (2001). *El uso del verbo en el habla de Quito*. Quito: Abya-Yala.
- (2009). *El léxico de Pichincha y Guayas: un estudio comparativo*. Quito: Centro de Publicaciones PUCE.
- Flores Mejía, Esthela (2014). „Actitudes lingüísticas en Ecuador: Una tradición normativa que subsiste”. En A. B. Chiquito y M. Á. Quesada Pacheco (eds.), *Actitudes lingüísticas de los hispanohablantes hacia el idioma español y sus variantes*. Bergen: BeLLS, 409–488. Recuperado de <http://dx.doi.org/10.15845/bells.v5i0.683>
- Instituto Nacional de Estadísticas y Censos, (2010a). “Fascículo provincial Guayas” [<http://www.ecuadorencifras.gob.ec/wp-content/descargas/Manu-lateral/Resultados-provinciales/guayas.pdf>].
- (2010b). “Fascículo provincial Pichincha” [<http://www.ecuadorencifras.gob.ec/wp-content/descargas/Manu-lateral/Resultados-provinciales/guayas.pdf>].
- (2019). “Cifras por provincias”. <http://www.ecuadorencifras.gob.ec/estadisticas/>. Consulta: 29/05/2019
- Toscano Mateus, Humberto (1953). *El español en el Ecuador*. Madrid.

Dominika Skrzypek, Alicja Piotrowska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

dosk@amu.edu.pl, alicja.piotrowska@amu.edu.pl

Systemy rodzajnikowe w językach skandynawskich w ujęciu diachronicznym

W językach skandynawskich duńskim, norweskim i szwedzkim kategoria określoności jest zgramatykalizowana w postaci rodzajników określonych (pre- i postpozycyjnego o różnych etymologiach) i rodzajnika nieokreślonego; w języku islandzkim tylko w postaci rodzajnika określonego postpozycyjnego. Rozwój rodzajników częściowo można śledzić w najstarszych zachowanych tekstach, choć proces gramatykalizacji rozpoczął się przed ich spisaniem. W naszej prezentacji przedstawimy realizowany obecnie projekt badawczy, którego celem jest zidenty-

fikowanie najważniejszych etapów rozwoju określoności w językach skandynawskich, w oparciu o korpus tekstów duńskich, islandzkich i szwedzkich z lat 1200-1550, ze szczególnym uwzględnieniem użycia formy określonej w tzw. anaforze pośredniej (np. *I took a taxi to the airport. The chauffeur talked all the time*). W kontekście tym współczesne języki skandynawskie preferują formę określoną, forma bezrodzajnikowa jest wykluczona, jednak w pośrednim stadium rozwoju pojawia się zaimek dzierżawczy zwrotny. W badaniach opieramy się na stworzonym dla projektu programie do anotacji tekstów DiaDef, który również zostanie zaprezentowany wraz z najważniejszymi funkcjonalnościami.

Prezentacja w ramach realizowanego projektu badawczego ‘Systemy rodzajnikowe w językach skandynawskich w ujęciu diachronicznym’ o nr 2015/19/B/HS2/00143 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Sandra Strugała

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
sandra.strugala@up.krakow.pl

Archaizmy leksykalne i rzeczowe we frazeologii włoskiej na przykładzie zbioru przysłów tokańskich z XVI wieku

Przysłowia uważa się za swoisty zapis językowej i kulturowej rzeczywistości danego okresu i danej społeczności, odzwierciedlające realia społeczno-obyczajowe dawnych epok.

Frazeologizmy zebrane w zbiorach na przestrzeni wieków często przedstawiają rzeczywistość, która już nie istnieje. Ze względu na trudności w posługiwaniu się nimi we właściwym kontekście nie znajdują one już zastosowania we współczesnym języku.

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie leksykalnych i rzeczowych archaizmów odnotowanych w starowłoskich paremiach na przykładzie zbioru przysłów tokańskich pochodzącego z XVI wieku (ms. BJ 7198 z Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie). Podjęta przeze mnie analiza ma na celu określenie w jakim stopniu szesnastowieczne starowłoskie paremie, stanowiące nieodłączną część kultury narodowej Włochów, odnoszą się do dawnych, zapomnianych już realiów. Ze wstępnych badań wynika, że wiele z zawartych w powyższym zbiorze przysłów zdezaktualizowało się i straciło na znaczeniu, głównie ze względu na zmiany kulturowe i obyczajowe, do których doszło na przestrzeni wieków. Przedstawiona charakterystyka archaizmów rzeczowych i leksykalnych nie tylko dokumentuje stan języka w określonym momencie w historii, ale także przedstawia zależności pomiędzy zmianami zachodzącym w języku i w społeczeństwie.

Zofia Szwed

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
z-szwed@amu.edu.pl

Zmiana typu sandhi czy świadoma manipulacja wariantami morfologicznymi? Kilka uwag o imperfectum z augmentem w języku staroruskim

Jedną z cech różniących teksty cerkiewnosłowiańskie redakcji ruskiej od zabytków kanonu starocerkiewnosłowiańskiego jest forma trzeciej osoby imperfectum z augmentem -тъ. Badania nad nią sięgają końca XIX wieku, a ich rozwój przechodził kilka etapów. Imperfectum z

augmentem przez długi czas traktowano jako osobliwość wschodniosłowiańską występującą na równi z tradycyjnym wariantem bez -тъ, nieprzejawiającą jednak istotnych prawidłowości jeżeli chodzi o użycie. Z czasem zaczęto dostrzegać pewną regularność zdającą się wynikać ze zmian fonetycznych typu sandhi. Zauważono związek pomiędzy użyciem wschodniosłowiańskich i tradycyjnych wariantów formy a gatunkiem tekstu. Wreszcie wysunięto tezę, iż obecność imperfectum z augmentem może być nie tylko efektem sandhi, ale również rezultatem świadomej manipulacji wariantami morfologicznymi w celu uniknięcia niefortunnego brzmienia powstającego podczas przyłączenia do formy czasownikowej zaimka enklitycznego. Teza ta nie została dotąd wystarczająco potwierdzona, ponadto jej prawdziwość poświadczono jedynie w kilku najstarszych, pochodzących z XI i XII wieku, ewangeliarzach. Dyskusja na temat imperfectum z augmentem jest wśród badaczy nadal aktualna. Powszechnie sygnalizuje się konieczność dalszych badań nad kolejnymi rękopisami. W artykule zostaną przedstawione niepublikowane dotąd wyniki analizy tekstu Ewangeliarza Nr 7 ze zbioru Rosyjskiego Państwowego Archiwum Akt Dawnych, które pozwolą rzucić światło na historię bytowania imperfectum z augmentem w tekstach późniejszego okresu funkcjonowania języka staroruskiego. Będzie również podjęta próba wykazania przydatności poruszonego zagadnienia z punktu widzenia metodologii badań nad początkami piśmiennictwa na Rusi. Wiedza na temat mechanizmu funkcjonowania wariantów imperfectum z augmentem i bez niego może stanowić dodatkowe kryterium ustalania czasu powstania rękopisów nieposiadających daty.

Magdalena Wismont, Ewa Woźniak

Uniwersytet Łódzki

mwismont369@gmail.com, ewa.wozniak.ul@gmail.com

Dziewiętnastowieczne tłumaczenia Kodeksu Napoleona wobec tradycji polskiej terminologii prawnej

Tłumaczenia Kodeksu Napoleona, w opinii historyków prawa, odegrały przełomową rolę w kształtowaniu polskiej terminologii prawnej. Wprowadzenie Code civil jako obowiązującego prawa powszechnego na obszarze Księstwa Warszawskiego w 1807 roku wymusiło dostosowanie tradycyjnej leksyki prawnej, obsługującej inny ustrój administracyjno-sądowniczy do pojęć prawa francuskiego, obcych wobec polskiej tradycji prawnej, mającej średniowieczne korzenie. W referacie przedstawione zostaną wyniki badań nad zakresem wykorzystania dawnej leksyki z zakresu prawa rodzinnego w dwóch XIX-wiecznych tłumaczeniach Kodeksu Napoleona: F.K. Szaniawskiego i K.M. Bohusza. Interesować nas będzie przy tym nie dostosowanie pojęciowe terminologii prawnej, a jedynie stopień jej uobecnienia w tłumaczeniach kodeksu. Celem naszym jest ukazanie tego, co trwałe w leksyce terminologicznej, pomimo zaistnienia przełomowych zmian w sytuacji prawnej na ziemiach polskich. Przyjęta perspektywa wpisuje się w nowsze tendencje w refleksji historycznojęzykowej, skupiające uwagę na tym, co w języku stabilne i stanowi o jego ciągłości, pomimo nieustannie dokonującej się ewolucji.

Marta Woźnicka, Marcin Trojszczak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, PWSZ w Koninie

marado@amu.edu.pl, marcintrk@gmail.com

We współczesnym języku niemieckim konstrukcja *will* + bezokolicznik ma niewątpliwie charakter modalny (wariant nieepistemiczny i epistemiczny). Z kolei we współczesnej angielskiej

szczyźnie powyższą konstrukcję traktuje się przede wszystkim jako znacznik Futurum wyrażający pewność co do przyszłości, choć jest ona również używana do przywidywania i wyrażania natychmiastowych zamiarów.

W literaturze przedmiotu odnośnie niemieckiego *will* znajdziemy, że *will* również funkcjonował jako znacznik Futurum i to już od staro-wysoko-niemieckiego, jednoznacznie jednak dopiero w tekstach średnio-wysoko-niemieckich (por. m.in. Fritz 2000: 265). Ze względu na konkurencję ze strony czasownika *werden* (Bogner 1989: 82) dochodzi do zakończenia, a nawet regresji procesu gramatyzacji czasownika *will* w tym kierunku. Angielskie *will* zaczęło gramatyzację w kierunku znacznika Futurum już na etapie staroangielskim przy czym proces ten trwał do etapu średnioangielskiego (por. Ajimer, 1985, Lowrey, 2012).

Zakładając za Abraham (2011: 133) i Leiss (2012: 191) współzależny charakter znaczenia modalnego, temporalnego oraz epistemicznego czasowników modalnych i w oparciu o wyniki badań Zeman (2013) w odniesieniu do konstrukcji *sollen* + bezokolicznik, wydaje się wielce prawdopodobne, że konstrukcja *will* + bezokolicznik w etapie staro-, średnio-wysoko-niemieckim, staro- i średnioangielskim nie była używana jako czysta peryfraz Futurum, lecz mogła mieć charakter projekcyjny, co wynika z dwufazowości czasowników modalnych. W ramach referatu zostanie podjęta próba ponownej interpretacji znaczeniowej konstrukcji w tekstach staro-, średnio-wysoko-niemieckim, staro- i średnioangielskim.

Bibliografia (wybór)

- Ajimer, K. (1985). The semantic development of will. W: J. Fisiak (red.), Historical Semantics. Historical Word-Formation (s. 11–21). Berlin: de Gruyter.
- Abraham, W. (2011). Über Unhintergebarkeiten in der modernen Modalitätsforschung. W: G. Diewald, E. Smirnova (red.), Modalität and Evidentialität. Modality and Evidentiality (s. 125–147). Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier.
- Bogner, I. (1989). Zur Entwicklung der periphrastischen Futurformen im Frühneuhochdeutschen. Zeitschrift für deutsche Philologie 108, 56–86.
- Fritz, G. (2000). Zur semantischen Entwicklungsgeschichte von wollen: Futurisches, Epistemisches und Verwandtes. W: G. Richter, J. Riecke, B.-M. Schuster (red.), Raum, Zeit, Medium. Sprache und ihre Determinanten. Festschrift für Hans Ramge zum 60. Geburtstag (s. 263–281). Darmstadt: Hessische Historische Kommission.
- Leiss, E. (2012). Aspectual patterns of covert coding of modality in Gothic and Old High German. W: W. Abraham, E. Leiss (red.), Covert patterns of modality (s. 175–200). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Lowrey, B. (2012). Grammaticalisation and the Old English Modals. Quaderna (available online at <http://quaderna.org/grammaticalisation-and-the-old-english-modals/> accessed on 1.07.2019.).
- Zeman, S. (2013). Zur Diachronie der Modalverben: sollen zwischen Temporalität, Modalität und Evidentialität. W: W. Abraham, E. Leiss (red.), Funktionen von Modalität (s. 335–366). Berlin/New York: De Gruyter.

Andrzej Zieliński

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
andrzej.zielinski@uj.edu.pl

O formułach powitalnych w historii języka hiszpańskiego

Celem studium jest diachroniczna analiza hiszpańskich formuł powitalnych, rozumianych jako zpragmatyzowane jednostki dyskursywne, właściwe dla ekspresywnego aktu mowy, które służą *grosso modo* do otwarcia kanału komunikacyjnego. Na podstawie korpusu autor spróbuje ukazać paradygmatyczne pochodzenie, ewolucyjną ścieżkę oraz socjopragmatyczne uwarunkowanie tychże wyrażań w historii języka hiszpańskiego.

Podstawowa bibliografia

- Althoff, Gerd (2003), *Die Macht der Rituale: Symbolik und Herrschaft im Mittelalter*. Darmstadt: Wiss. Buchges.
- Brown, Penelope y Stephen C. Levinson (1987), *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge/ New York: Cambridge University Press.
- Cybulski, Marek (2003), *Obyczaje językowe dawnych Polaków: formuły werbalne w dobie średniopolskiej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Duranti, Alessandro (2008), "Universal and Culture-Specific Properties of Greetings". *Journal of Linguistic Anthropology* 7 (1): 63–97.
- Fehling, Detlev (1980), "The origins of European Syntax". *Folia Linguistica Historica* 1 (2): 353–87.
- Goffman, Erving (1979), *Relaciones en público. Microestudios del orden público*. Madrid: Alianza Editorial.
- Koch, Peter, Wulf Oesterreicher (1985), "Sprache der Nähe–Sprache der Distanz". *Romanistisches Jahrbuch* 36 (85): 15–43.
- Lanham, Carol (1975/2004), *Salutatio Formulas in Latin Letters to 1200: Syntax, Style, and Theory*. Eugene: Wipf and Stock Publishers.
- Leech, Geoffrey N. (1983), *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Moreno Fernández, Francisco (1986), "Sociolingüística de los rituales de acceso en una comunidad rural". *Lingüística española actual*. VIII (2): 245–86.
- Searle, John R., y Daniel Vanderveken (1985), *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wierzbicka, Anna (2003), *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Walter de Gruyter.
- Zieliński, Andrzej (2017), *Las fórmulas honoríficas con -ísimo. Contribución a la lexicalización de la deixis social*. Frankfurt am Main: Peter Lang.